

**DARSLIK ASOSIDA BILIM SHAKLLANISHINING PEDOGOGIK
MONITORING MODEL**

Osiyo Xalqaro Universiteti magistranti

Abdullayeva Mahliyo Matchonboy qizi

[*mahliya620@gmail.com*](mailto:mahliya620@gmail.com)

Annotatsiya: Ushbu tezis darsliklar asosida bilim shakllanishining pedagogik monitoring modelini taxlil qiladi. Maqolada monitoringning nazariy asoslari, o'quv jarayonidagi amaliy mexanizmlar, xalqaro tajriba, kompetensiyaviy yondashuvlar hamda zamonaviy raqamli monitoring vositalari yoritilgan. Shuningdek, sohada qo'llanilayotgan PISA, TIMSS va UNESCO standartlariga asoslangan ilmiy tahlillar keltiriladi.

Kalit so'zi: Pedagogik monitoring, darslik, bilim shakllanishi, ta'lim sifati, kompetensiya, baholash, monitoring modeli

Аннотация: В данной диссертация анализируется модель педагогического мониторинга формирования знаний на основе учебников. В статье описаны теоретические основы мониторинга, практические механизмы в образовательном процессе, международный опыт, компетентностные подходы, современные инструменты цифрового мониторинга. Также предоставляется научный анализ на основе стандартов PISA, TIMSS и ЮНЕСКО, используемых в этой области.

Ключевые слова: Педагогический мониторинг, учебник, формирование знаний, качество образования, компетентность, оценка, модель мониторинга

Annotation: This thesis analyzes the pedagogical monitoring model of knowledge formation based on textbooks. The article describes the theoretical foundations of monitoring, practical mechanisms in the educational process,

international experience, competency approaches, and modern digital monitoring tools. Scientific analyzes based on PISA, TIMSS and UNESCO standards used in the field are also provided.

Key words: *Pedagogical monitoring, textbook, knowledge formation, quality of education, competence, assessment, monitoring model*

Ta'lim sifati bugungi kunda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Zamonaviy ta'lim tizimida darsliklar asosiy didaktik vosita sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Ammo darsliklar ta'siri ostida shakllanayotgan bilimlarni tizimli baholash mexanizmlarining yetarli emasligi ilmiy-pedagogik muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bois darsliklar asosida bilim shakllanishini kuzatish va baholashning ilmiy asoslangan monitoring modelini yaratish zarurati mavjud.

Darsliklar asosida bilim shakllanishi jarayonini baholashga mo'ljallangan pedagogik monitoring modelini ishlab chiqish va uning samaradorligini aniqlashdan iborat. Ushbu tezisda pedagogik tahlil, diagnostika, taqqoslash, tajribaviy-sinov ishlari, statistik tahlil usullaridan foydalanildi.

Darsliklar asosida bilim shakllanishi ta'limning asosiy komponenti bo'lib, o'quvchilarni puxta bilim bilan ta'minlashda pedagogik monitoring jarayonining ahamiyati beqiyosdir. Monitoring o'quvchilarning o'zlashtirish dinamikasini baholaydi, o'qitish jarayonidagi kamchiliklarni aniqlaydi va darsliklarning ilmiy-uslubiy darajasini baholashga imkon beradi. Mazkur maqolada ushbu jarayonning nazariy, amaliy va xalqaro tajriba asosidagi tahlili beriladi.

1. Pedagogik monitoringning nazariy asoslari

Monitoring tushunchasi ta'lim jarayonini boshqarish nazariyasiga tayangan holda rivojlangan. Pedagogik monitoringning asosiy ilmiy negizlari quyidagilardan iborat:

Didaktik nazariya: o'qitish jarayonining mazmuni, shakli va metodlari monitoring orqali takomillashtiriladi;

Psixologik yondashuvlar: o'quvchilarning yosh va kognitiv rivojlanish

xususiyatlarini aniqlash monitoringga asos bo'ladi;

Kompetensiyaviy yondashuv: bilim emas, balki kompetensiyalarni baholash zamonaviy monitoringning asosi;

Diagnostic tahlil: o'quvchilar holatini aniqlash uchun diagnostik mezonlar ishlab chiqiladi.

Monitoring nafaqat baholash, balki ta'lim sifati bo'yicha qaror qabul qilish jarayonining ilmiy asosidir.

Darsliklar asosida bilim shakllanishi

Darslik — bilim shakllanishining asosiy vositasi. Uning mazmuni, tuzilishi, metodik ko'rsatmalari o'quvchilarning o'quv ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bilim

shakllanishining quyidagi bosqichlari mavjud:

- 1) Qabul qilish (persepsiya) – yangi bilimni anglash;
- 2) Tushunish – bilimlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglash;
- 3) Mustahkamlash – mashqlar va topshiriqlar orqali mustahkamlash;
- 4) Amaliy qo'llash – bilimni real vazifalarda qo'llash.

Zamonaviy darsliklar dizayni, rang psixologiyasi, vizual infografika, modul tizimi va interfaol topshiriqlardan iborat bo'lib, monitoringni samarali tashkil etishga imkon beradi.

3. Pedagogik monitoring modeli

Pedagogik monitoring modeli quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Rejalashtirish – standartlar, indikatorlar, mezonlar ishlab chiqish;
2. Boshlang'ich diagnostika – o'quvchilar bilim darajasini aniqlash;
3. Jarayonni monitoring qilish – o'quv faoliyatining uzluksiz kuzatuv;
4. Oraliq baholash – tematik va modul baholashlar;
5. Yakuniy baholash – umumiy natijalar va tendensiyalar;
6. Tahlil va tavsiyalar – ta'lim jarayonini takomillashtirish bo'yicha xulosalar chiqarish.

Raqamli monitoring vositalari: elektron jurnallar, Learning Management System (LMS), online-test platformalari, Machine Learning asosidagi o'zlashtirish tahlil dasturlari o'quv jarayonini optimallashtirishga yordam beradi.

4. Xalqaro Tajriba: PISA, TIMSS va UNESCO standartlari

Xalqaro baholash tizimlari ta'lim monitoringini tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. PISA o'quvchilarning funksional savodxonligini baholaydi, TIMSS fanlar bo'yicha bilimni o'lchaydi, UNESCO esa global ta'lim monitoringi indikatorlarini ishlab chiqadi.

PISA talablari:

O'quvchining o'rgangan bilimni real hayot vazifalarida qo'llay olish qobiliyati;

Tanqidiy fikrlash;

Muammoni hal qilish.

TIMSS standartlari:

Matematika va tabiiy fanlar bo'yicha bilim chuqurligi;

Darslikning xalqaro mezonlarga mosligi;

O'quvchilarni kognitiv darajalarga ajratish.

UNESCO monitoringi esa ta'limning barcha bosqichlari bo'yicha global indikatorlar tizimini taklif etadi.

5. Amaliy Tadqiqot: Mini-Research Natijalari

5-sinf matematika darsligi asosida o'quvchilar bilim shakllanishi uch oy davomida o'rganildi. Tadqiqotda 50 nafar o'quvchi ishtirok etdi.

Monitoring

natijalari:

Boshlang'ich diagnostika: 55% o'zlashtirish darajasi;

Oraliq baholash: 68%;

Yakuniy baholash: 78%.

Natija shuni ko'rsatdiki, muntazam monitoring o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshirdi, darslik bo'yicha mustaqil ishlash ko'nikmalarini kuchaytirdi va o'zlashtirish darajasini 23% ga oshirdi.

Mazkur tezisda darsliklar asosida bilim shakllanishining pedagogik monitoring modeli ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan yoritildi. Tadqiqot natijalari pedagogik monitoring ta'lim jarayonini tizimli boshqarish, o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash hamda darsliklar samaradorligini baholashda muhim ahamiyatga

ega ekanini ko'rsatdi.

Monitoring jarayonida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini bosqichma-bosqich rivojlantirish imkoniyati yaratiladi. Bu esa ta'lim jarayonidagi muammolarni o'z vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etish uchun ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilishga xizmat qiladi. Shuningdek, monitoring natijalari asosida darslik mazmunini takomillashtirish va o'qitish metodlarini samarali tashkil etish imkoniyati yuzaga keladi.

Xulosa qilib aytganda, darsliklar asosida bilim shakllanishining pedagogik monitoring modeli ta'lim sifatini oshirish, ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlash hamda raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan manbalar:

- 1.Hasanboeva O. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2021.
- 2.Ziyomuhammadov B., Tojiyev M. Didaktika asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
- 3.Mardanov Sh. Ta'lim sifatini baholash va pedagogik monitoring. – Toshkent, 2019.
- 4.Anderson L. W., Krathwohl D. R. A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing. – New York: Longman, 2018.
- 5.OECD. PISA Assessment and Analytical Framework. – Paris, 2020.
- 6.UNESCO. Global Education Monitoring Report. – Paris, 2023.